

הסבלנות בעולמו של הרב

הרב אהד דנה

א. הסבלנות

ב. סבלנותו של הלל

ג. סיכום

סיפר לי אבי מורי שיח' שזוכר הוא מימי ילדותו את סבו, שהיה אב"ד של דמשק, טרוד מאוד בצורכי קהילתו. במיוחד ניכר היה הדבר בערב שבת קודש, שהיה נכנס לתפילה ברגע האחרון, לאחר ששהה עם כל הנצרכים, ענה על כל השאלות וריפא את כל הלבבות השבורים.

חלומו של כל רב הוא באמת להיות דורש שלומם וטובתם של כל בני קהילתו בכל כוחו ומאודו, הן בצד ההלכתי – לענות במדויק על כל שאלה ולמצוא פתרון הלכתי איתן המבוסס על גדולי הפוסקים לכל בעיה, הן בצד הרוחני – להיות עבורם מגדלור מוסרי ורוחני, להצליח להפגישם עם ענקיותם של גדולי ישראל ומעיינות הרוח המפכים אשר דלו מהם, איש איש בסגנונו, הן בצד הנפשי – המקשיב לכאבם ומהווה מרפא ומזור לצרתם, מנחמם באבלם, משמחם בשמחותיהם, ומהווה עמוד איתן במשבר האישי, הזוגי או המשפחתי.

מובן שבמקביל לכך עומדים לימודו והתגדלותו האישית של הרב, הן כדי להיות מעיין מפכה לקהל עדתו הן לחובתו כלפי אלוֹקיו להמשיך ולעלות בלימודו, להרחיב את היקפו ולהעמיק את מבטו, בלימוד, בהלכה, במוסר, באמונה ועוד. העיסוק בתחום זה תובע מהרב התמסרות גדולה, בריכוז כוחות נפשו, בזמן לא מועט ובעמל כאילו זה העול היחיד המוטל עליו.

לצומת סואן זה מצטרפים הצרכים האישיים והמשפחתיים שיש לכל אדם, החל בפרנסה וכלה בגידול הילדים מתוך מתן תשומת לב והשקעה בבניין אישיותם עם אב דואג ואוהב המצוי להם בכל עת שיצטרכו לו. וכן בניין זוגיות בריאה בביתו,

שהרי "שלי ושלכם – שלה הוא"; היא העמוד שעליו הכול עומד ולה הוא מחויב לפני כולם. זה חלק מיראת השמים של הרב שממנה כולם לומדים.

מורכבות זו מעלה שאלות רבות. כגון קצב תפילתו של הרב – האם הוא מתפלל כמו שליבו חפץ, או שמחויב הוא להנהגת הקהילה וצריך להתאים את עצמו לקהל? האם ומתי הרב "סוגר את הדלת" ומתעסק בענייניו הפרטיים ובהתגדלות הרוחנית שלו? כיצד הרב מגיב לאנשים שאינם מתנהגים בצורה ראויה (לפעמים גם לכלל הציבור)? ועוד שאלות רבות.

במאמר זה אדון בסבלנות הנדרשת מהרב לאור הסיפור על הלל בערב שבת. נתבונן בסוגיה זו, ובתכונות שעל הרב לרכוש לאור כל משימותיו והרגישות, והדייקנות הנדרשת בכל אחת מהן.

א. הסבלנות

את מידת הסבלנות יש לחלק לשני סוגים. האחד הוא הסבלנות שעיקרה מתבסס על הכבישה המוסרית. פירושו של דבר הוא שהאדם נשאר עם אותה התפיסה שמסעירה אותו, אך הוא עובד על תגובותיו ומעדן אותן. כפשט דברי הגמרא: "אמר רבי אילעא: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה, שנאמר תולה ארץ על בלימה".

סוג אחר של סבלנות בנוי על יסוד הדעת, בבחינת בינה הקודמת לתשובה. אדם שמביט על כל המתרחש בדעת ומתוך כך קורא את המציאות ולכן הוא מתייחס אליה בסבלנות ואף מוסיף ולומד ממנה.

ב. סבלנותו של הלל

בסיפורו של הלל, על פי פירושו של הרב קוק, אנו נחשפים לשני הפנים של הסבלנות, גם לפן של ההתגברות המידותית הנצרכת בסידור המצבים הנוגדים את יישוב הדעת, וגם למדרגת הדעת שבסבלנות המתבטאת בכך שהלל גם במצבים המורכבים ביותר לא זו בלבד שאינו מתרגז אלא מוסיף דעת ברוגע פנימי עליון.

כך מספרת הגמרא:

תנו רבנן: לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי.

מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה, אמרו: כל מי שילך ויקניט את הלל – יטול ארבע מאות זוז. אמר אחד מהם: אני אקניטנו.

אותו היום ערב שבת היה, והלל חפף את ראשו. הלך ועבר על פתח ביתו, אמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? נתעטף ויצא לקראתו. אמר לו: בני, מה אתה מבקש? אמר לו: שאלה יש לי לשאול. אמר לו: שאל בני, שאל! – מפני מה ראשיתן של בבליים סגלגלות? – אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת – מפני שאין להם חיות פקחות.

הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? נתעטף ויצא לקראתו. אמר לו: בני, מה אתה מבקש? אמר לו: שאלה יש לי לשאול. אמר לו: שאל בני, שאל! – מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות? אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת – מפני שדרין בין החולות.

הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? נתעטף ויצא לקראתו. אמר לו: בני, מה אתה מבקש? – אמר לו: שאלה יש לי לשאול. – אמר לו: שאל בני, שאל! – מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות? – אמר לו: בני, שאלה גדולה שאלת – מפני שדרין בין בצעי המים.

אמר לו: שאלות הרבה יש לי לשאול, ומתירא אני שמא תכעוס. נתעטף וישב לפניו, – אמר לו: כל שאלות שיש לך לשאול – שאל. – אמר לו: אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל? – אמר לו: הן. – אמר לו: אם אתה הוא – לא ירבו כמותך בישראל. – אמר לו: בני, מפני מה? – אמר לו: מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז. – אמר לו: הוי זהיר ברוחך, כדי הוא הלל שתאבד על ידו ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז – והלל לא יקפיד.

ישנם מצבים שבהם קשה יותר להגיב בסבלנות. הגמרא בסיפורה מציינת אותם כדי שנדע את מעלתו המיוחדת של הלל. הכרת מצבים אלו והזהירות בהם תועיל לנו להגיב נכון גם בזמנים מורכבים.

1. זמנים מורכבים

אותם שני אנשים תכננו בקפידה כיצד להקניט את הלל, כיוונו ל"אותו היום ערב שבת היה והלל חפף את ראשו". הרב קוק מבאר שיש שני מצבים שבהם יכול האדם להיות ביישוב הדעת. מצב אחד הוא כאשר האדם במנוחה ושלווה. מצב זה מיישב את הנפש עד שיוכל לסבול גם את השליטה על הרוגז. מצב אחר הוא כאשר האדם נמצא בטרדה ועבודה מרובה. במצב זה האדם מסור לעול השינויים המזדמנים ומתאפשר לו לקבל את ההטרדה. אך אם האדם מכשיר את עצמו לצאת ממצב של טרדה למצב של מנוחה ושלווה הנפש, נוצר מצב הגורם לשלילת כוח הסבלנות ועולה הנטייה להתרגשות ורוגז.

נוסף על כך, כאשר האדם מכין את עצמו להיות מעורב עם בני אדם, הוא מוכן לקבל רשמים השונים מרוחו ולסובלם. אך כאשר האדם חופף את ראשו והוא במצב המחייב אותו לפרוש מבני אדם מחמת הצניעות, עלול הוא יותר להגיע להקפדה.

2. התנהגויות מורכבות

אותו חוצפן "הלך ועבר על פתחו" כדי להדגיש את הזלזול בהלל – הוא לא בא לרב עם שאלה שחשב עליה והוא רוצה ללמוד מחוכמתו, אלא עבר ליד ביתו של הלל למטרה אחרת ושאל שאלה שלא היה מוכן כלל לטרוח לבוא ולשאול אותה. כך מוכח גם מדבריו "שאלה יש לי לשאול" – לא שאלה שצריך את פתרונה באופן מעשי, אלא שאלה לשם השאלה.

"מי כאן הלל, מי כאן הלל" – אותו האיש רצה להבליט שאין הלל אדם חשוב בעיניו. הוא לא שאל אם הלל גר כאן, אלא כיוון שכבר עבר כאן נזכר שמי שגר כאן הוא הלל.

3. הסבלנות לאורך זמן

לפעמים מתרחש אירוע מורכב, אך ניתן לתלותו בגורם מקרי וחד-פעמי, ואז יש לכוח הסבלנות יתד להיאחז בה. אך כאשר הדבר חוזר גם אחרי המנוחה ויישוב הדעת, מובן הדבר שיש כאן מעשה שיטתי הנעשה בדעה מכוונת וכאן יש מקום לכעס להתעורר. על כן "הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל". אותו אדם הדגיש במעשיו שברצונו להקניט, ללא כל בושה או חרטה, את הלל שהוא נשיא ישראל.

השאלה הראשונה ששאל אותו רשע הייתה על צורת הראש של הבבלים, ואחר כך עבר לשאלה על עיניהם של התרמודיים. כך רמז לו שאינו מתכוון להניח לו אלא לחזור ולשאל על כל שינויי הפרצופים בכל סוגי בני האדם.

בשאלה השלישית הוא כבר עובר לרגליהם של אפריקיים שהן רחבות, להראות שיש עוד תחומים שונים שבהם רצונו להביך את הלל בשאלות שיתקשה לענות עליהן.

4. הכבוד והאהבה מביאים את האדם לגלות את הערך שבכל אדם

בכל פעם שיצא הלל להשיב לאותו אדם, הוא "נתעטף ויצא לקראתו". הלל מקפיד לצאת אליו בצורה ראויה ומכובדת. אצל רוב האנשים האהבה המופרזת לעצמם אינה מניחה להם לראות את חסרונותיהם, וממילא אין הם רואים את טובת חבריהם ויתרונותיהם. הלל יוצא בלבוש מכובד כדי לכבד את אותו אדם מכוח צלם האלוקים שהוא רואה בו ויתרונותיו.

מלבד הכבוד שנהג הלל באותו אדם הוא גם צירף לכך אהבה – "בני מה אתה מבקש". מצב זה מביא את האדם לידי מעשה – להיות פועל למען חברו בפועל כמו אהבה טבעית של אב לבנו.

בהמשך מוסיף הלל "שאל בני שאל". כאשר האדם מלא בכבוד ואהבה אל זולתו, הוא מוכן למצוא תועלת בכל מחשבה ורעיון אפילו של קטני בני אדם, כיוון שלפניו נפש שיסודה הוא בחוכמה האלוקית. משום כך הלל מעוניין בשאלה, אולי יחכים אותו באיזה עניין ורעיון חדש. והוסיף פעם נוספת "שאל", לאמר: מילוי רצונך בשאלתך הוא לי עונג ונחת מצד היותך נברא בצלם אלוקים. הלל מברר בכל אחת מהשאלות את היסוד המוסרי שעומד מאחורי הנתון שעולה בשאלה, ובכך מגלה גם לשואל כמה ערך יש בשאלה שהוא עצמו לא ייחס לה חשיבות כל כך.

5. המבחן האמיתי של הסבלנות

אחרי שלוש שאלות מטרידות וכל הנלווה אליהן, כפי שהתבאר, והאופן הסבלני שנהג בו הלל, אותו אדם עוקץ את הלל: "אל שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעוס". הוא מנסה להקניטו בכך שהוא מחזיקו לקפדן.

הרמח"ל במסילת ישרים מבאר שיש גאוותן שגאוותו היא בכך שכולם מחזיקים אותו לעניו שבענווים. כך מגיע הלל למבחן של שורש סבלנותו. בהתנהלותו האצילית מברר לנו הלל שכולו לשמה. כל חשבונו הוא להיות ישר לפני אלוקיו. "נתעטף וישב לפניו, אל כל שאלות שיש לך לשאול שאל".

ג. סיכום

במאמר זה ראינו את הנהגתו האצילית של הלל, שלא זו בלבד שלא הגיע לידי כעס, אלא מכל תעלול של אותו מתערב הוסיף הלל והתעלה בענוותנותו, וראה ערך בכל שאלה שלו. הוא אף בירר שענוותנותו טהורה ולא רק כלפי חוץ.

מובן שמאמר זה עוסק במידת הסבלנות היונקת מהענווה. וכדי לגזור את הנהגת הרב בפועל במצבים השונים יש לקחת בחשבון עוד הרבה שיקולים נוספים כיצד נכון להגיב בכל מצב.